

De ontginning

In de jaren rond 1925 werd er veel grond terechte maakt (ontgonnen). Dat was door de groei der bevolking en doordat op veel boerderijen werd bij opgebouwd, (boerderij werd gesplitst) ook wel noodzakelijk. Veel boerenzons volgden de voetstappen van hun Vader en wilden ook boer worden.

De ontginning werd gestimuleerd door de voorlichting. De Ned. Heidemaatschappij zette duizenden hectaren heide en woeste gronden in cultuurgrond om. Door de kunstmest, waarvan het gebruik eerst schromend maar later stormenderhand toenam, werd hierdoor ook de mogelijkheid geschapen. Zonder die hulp meststoffen zou dit alles tot de onmogelijkheden hebben behoord.

Vader kocht eerst enkele zakken slakkenmeel, en enkele zakken kainiet (kalie). Een hoogste enkele keer een zak chilie (chilisalpeter) en later weleens een zak zwavelzure ammoniak. Daar slakkenmeel zat in zakken van 200 pond en zo moeilijk verhandteerbaar was, rolde ze Vader altijd op de klimledder (ladder) en zo sleepte hij ze met het paard op de plaats van bestemming.

Zoals ik schreef werd dit grond terechte maken wel noodzakelijk, maar het werd ook wel een wedloop, want ook hierdoor kon men ook weer meer van vee houden. Wie had als boer zijnde niet graag een mooie riege vee an de reppel stoan (op stal).

Toch kan ik met heimwee terugdenken aan de tijd toen we als het ware omringd waren door heidevelden. In de bloeitijd was dat zo'n fantastisch mooi gezicht. Hier en daar had je de vennegaten (vennen). Verder wat kopdennen of un kuppeltje dennen. Tussen het dopheet (dopheide) en stroekheet (struikheide) groeide het mos en kazenbrood (soort mos met vlaggetjes). Daartussen de kroepwilgen (kruipwilg), en hier en daar van die polletjes met scherpe stekels waar van je de peultjes zo lekker kon laten knappen. In de vennen had je van die mele, die 's winters geelwit werden. Hoe wondermooi was Gods Schepping toen. Er is ook veel onnodig opgeofferd. Als ik denk aan de vele sloten en wallen, die omdat het zo hoorde moesten verdwijnen, maar nodig was dit allemaal niet. Ik heb zelf hier wel aan meegewerkt, wat mij nu wel spijt. Als je jong bent zie je dat niet, want het leven is zoals dit mooie vers uit het kerkboek zo duidelijk zegt.

Ieder woelt hier om verand'ring,

en betreurt ze dag aan dag,

hunkert naar hetgeen hij zien zal,

wenst terug 't geen hij eens zag.

Zo werd door ons in 1925 de ontginning in de Vlesse begonnen (stuk grond in vroegere akten schapenweide genoemd).

De naam Vlesse is vermoedelijk ontstaan doordat dit stuk grond de vorm heeft van een fles, evenals Veldermans Vlesse die door zijn smalle hals grenzend aan de Vlessendijk hier wel helemaal aan doet denken. Zo is hoogstwaarschijnlijk de naam Vlessendijk ontstaan, waar ook de Vlesse en de Grote Schaersberg aan grenzen.

Hoe goed kan ik mij de Vlesse nog voorstellen zoals het was in mijn kinder- en jonge jaren, waar de hele voorzomer de koeien liepen in de kort gehouden heide met enkele plekken wat zogenaamd wild gras. Langs de waterleiding was het leemachtige grond met oer (ijzererts), dat hier (dit was nog duidelijk te zien) vroeger ook wel gedolven was. Zo was hier ook nog duidelijk de natuurlijke waterloop te zien, die schuin door de gehele lengte van Vlesse liep, tussen hoogten heide doorslingend, en met wild sekgras was begroeid. De leide (waterleiding) liep in westelijke richting langs de hele Vlesse, vanaf ons huis tot in de Pinnehook (wel 5 minuten lopen van ons huis aan de Vlessendijk). De leide heette dan ook de Duistermars waterleiding.

Langs de andere kant langs de hele lengte de Vlessendijk, met daarlangs de Vlessenwal met hier en daar brede sloten. Over de leiding bij Veldermans Vlesse lag een vonder met pad op Velderman aan. Van ons huis door de Vlesse op de Grote Schaers aan liep een pad, dat veel door de beeste (koeien) gebruikt werd als ze uit de achterste Pinnehook op huis aanliepen.

Verder was er nog de Vlessenkamp, wat vroeger een bouwkampje was geweest (dit was nog duidelijk te zien). Dat was later door het niet meer gebruiken met hei en bunte (bentgras) en kroepwilg begroeid. Voorin tussen de wetterkolk en de bleekkolk was ook gras, dat ook nog wel werd bemest. Dan was er nog aan Berend Jan zijn akker (zo genoemd naar Grootvaders jongste broer die die akker had ontgonnen) een vennegat waar ze vroeger veel schadden staken.

Achter in de Vlesse aan de leiding stonden kopwilgen. De meesten staan er nog. Die zijn intussen misschien al wel een eeuw oud.

Toen wij aan de ontginning begonnen werd de grond eerst in gedeelten omgeploegd, sommige door Kriegers Toone en sommige door knechten van Toone Jonkman: Willem Doevelaar en Jan Loos Tiens. Toone Jonkman deed dit zelf niet, die kwam af en toe op de stoomfietse eens kijken. Hij wilde Vader er ook op hebben maar die was bang dat hij dat ding niet wier stille kon kriegen, (laten stoppen). "En dan d.... ik duur tut Zwolle."

Willem Doevelaar had ook al in Duitsland gewerkt en zo gooide hij er wel eens een woordje Duits tussendoor. Met de Bathmense kermis achter in September zei hij tegen onze Dieka: "Dieka mag ik met oe naar Bathmense kiermis?" maar Dieka had toen al verkering met Gert Jan.

Jan Loos Tiens had ook al overal gewerkt en die kende (onbegrijpelijk) zijn moedertaal niet meer, dan zei hij: "Die taal daar ben ik helemaal aan gewend hè."

Daar de grond in de Vlesse behoudens het Vennegat, heel egaal was, behoefde er verder niets aan te gebeuren, en na de kunstmest kon er zo wat worden gezaaid. Het gewas groeide aardig. Later toen wij het nieuwe kampsveld ontgonnen, hebben wij daar eerst serradella verbouwd, wat behalve de stikstof die het door de wortelknobbels in de grond bracht, ook nog best groenvoer opleverde.

De Wetterkolk (voorste kolk) in de Vlesse hebben wij later dichtgemaakt. Dit deden wij dan met dennenrieze (rijzen). Die kon je toen, omdat er veel heide met dennen werd ontgonnen, voor niets krijgen. Je moest ze wel zelf aan bossen binden. Zo werd dan de kolk vol gepakt met dennentakkenbossen en wat zand er overheen. Ze zitten er nog net zo in.

De Bleekolk (achterste kolk), waar de vrouwleu vroeger de was bleekten, is er nog, al is die wel bijna dicht geslibd. Geleidelijk werden er (jammer genoeg) ook de wallen uitgemaakt, de Vlessenwal langs de Vlessendijk, langs Berend Jan zijn akker, de lange diek in de nieuwe kamp, langs de lange akkers en tussen de korte akkers en 't veldje en de doonweg. Verder in 't Reuskes ni'je (vroeger van 't Reusken) de leiden wal, de langendiekshegge, in 't achterste lendjen en het Steegje. De wal en sloot voor en opzij van ons huis, tussen Reusni'je en het Busken, de lange hegge tussen grote moat en de Hus. Ook werd door ons de grote moat droog gemaakt, waar 's winters zo'n prachtige ijsvlakte was. Daar hebben wij menig keer met de scheuvels (schaatsen) gereden.

Hendrik en ik hebben voor de ontwatering een sloot gegraven langs Marinusoom en de Hus op de kleine moat aan, waar Jan Stegeman eerder al een slot had gegraven op de leiding aan. Maar met de ontwatering van de grote moat vlotte het niet zo best. In de natte zomer van ongeveer 1961 stond er nog wel een halve meter water op. Pas toen in 1969 de leiding langs de Schaars flink werd verbreed door het waterschap, kwam hierin een verbetering. Ook in Holterbroekmars, die ze lieten liek maken (egaliseren) bleef het tot die tijd met de waterafvoer maar sukkelen. Ik kan mij de Mars van vroeger nog zo goed voorstellen. Midden in het water was als een eilandje het marsbeltje, dat helemaal met heide was begroeid. Dit was een prachtig gezicht als wij daar eens opliepen kiefteneier zoeken.

Ook werd door Holterbroek het Reuskampsveld ontgonnen, en het grote veld. Door Veldermans Jan werd Veldermans Vlesse terechte e maakt.

In Heuerveld, dat toen nog bestond uit bunders heide en dennen, werd hier ook geleidelijk begonnen. Door Marinusoom werd de hegge om de Krol (bouwkamp) er uitgemaakt en de Venneman heeft Wilm's buske aan de weg achter op de Wilm er uitgemaakt. Nadat de Bargboer het veld had verkocht aan Dikkers, liet die het door Toone Jonkman ontginnen. Het is nu eigendom van Jan Haverslag evenals het veld en Veldermans Vlesse.

Zo waren er ook veel kleine ontginners die een stuk veldgrond kochten om er een boerderijtje op te bouwen. De prijzen van die heidegronden waren toen nog niet hoog, al liepen ze later wel op tot f 250,- per bunder, ook al naar gelang er veel werk inzat om te egaliseren. Zo kocht Laaien Bernard een stuk heide van Haarman (daar waar nu Jansen Lorkeers woont) en de gebroeders Weidema van Holterbroek achter Herenbrink (waar nu Wevers woont).

Reuskesveld was in die tijd of iets later aangekocht door Schotmans Hein (Rodijk). Die heeft hoofdzakelijk zelf dat grote venne dichtgemaakt, maar er is er misschien ook maar een op de honderd die zoveel werk kon verzetten als Hein, onbegrijpelijk wat die aankon. Toen Hein hieraan begon, wilde hij een stukje van het ven afbranden. Het was in de Meimaand en goed droog. Het vuur werd hem de baas. Het hele veld tot aan het kerkpad en Bargsveld brandde af. Ook verscheidene nesten van broedende vogels gingen eraan, het was een zwarte kale vlakte.

Op die plaats waar nu Brilman en Oostenenk wonen was het toen allemaal heide en dennen. Op een zondagmiddag brandde dit ook af. Hier was de oorzaak: vuurtje stoken.

Het was in ongeveer 1916 dat op een zondagmiddag in de Haarlerberg een grote brand woedde, waardoor tientallen bunders heide en dennen verloren gingen. De rook was zo erg dat de zon er haast door verduisterd werd. Wij waren toen op zondagsschool. Ik weet nog dat Mr. Nieuwenhuis

met de ladder op de dakgoot klom om te kijken. Ik hoor hem nog zo zeggen: "Het is op de Haarlerberg."

Door mijnheer Pahud de Mortanges werd in het Hemmekesveld, waar nu Bieleman-Marsman en Boode wonen, heidegrond aangekocht van de Vette Henne en Klompenmaker. Deze mijnheer Pahud woonde op het Reterink op de Zandbelt en had daar een landhuis laten bouwen. Hij bezat ook een boerderij. Pahud de Mortanges was nog een afstammeling van de vroeger uit Frankrijk verdreven Hugenoten. Hij liet die gronden egaliseren, en daar werden toen voor die tijd hele bedragen verdiend, al noemen wij dit nu belachelijk weinig. Bij ons uit de buurt gingen daar ook ongetrouwde jongens werken. Ik weet nog dat Marinusoom toen zei: "Dan verdeend ze twintig gulden in de wekke en dan geeft ze in huus 5 gulden kostgeld, dan hebben ze zelf nog viefien gulden vuur zoepgeld en witte sporthemden." Ja, zei Grootvader: "Dan zit ze doar 's zundaangs bi'j Bosgoed met witte petten op." Dit was in de tijd dat de lichtere kleding en petten in de mode kwam, voor die tijd was alles nog zwart.

Door Hunneman, die de Bromhaar had aangekocht en Cellen, werd Bromhaarsveld en Cellenveld ontgonnen. Ook had hij tientallen bunders heide à f 25, - per Ha. op Lombok aangekocht en ontgonnen. Deze Hunneman uit Broekland was als arbeider begonnen. Hij zette in op gronden, waarvan het inzettingsgeld toen enige procenten opbracht. Hierdoor en een flinke dosis geluk, was hij flink op de maatschappelijke ladder omhoog geklommen. Men noemde hem wel de chef van de Achterhoek.

Door de heer Luiten werd in het Boetelerveld op Schoonheten ook een heel complex heide aangekocht en ontgonnen. Hij bouwde er drie boerderijen op. De Baanbreker gebouwd in 1912 en bewoond door Ten Brummeler, een boerderij bewoond door Speelman en één bewoond door Van Harten. De heer Engels, veelal mister Engels genoemd, bouwde op Schoonheten "Villa Annie" met boerderij. Hij kocht en ontgon ook vele bunders heide, ook aan de Portlanderdijk waar nu Jans Ruiterkamp woont.

Ongeveer die tijd kocht de heer Bakhuis van de vleesfabrieken Bakhuis te Olst, door de tussenkomst van de heer Verhagen, hoofdopzichter van de HeideMij. veel grond. Het scheen wel een hobby te worden van vleesfabrikanten. Hij kocht van Holterbroek een groot stuk broekgrond, dit was geen slimme (schrale) grond, maar erg nat (Haverslag), het sumpel, de moat, de koestal en een gedeelte van de grassebeld en van de prarrebos. Ook kocht hij nog een stuk van de Bisschop, van Niemeijer en van Moat Derkoom.

De HeideMij. ploegde deze grond om met ossen, die ze 's nachts bij Jansen in de stoom stalden. Men groef er sloten voor de ontwatering. Er werd een windwatermolen geplaatst. Later een stoomgemaal, waar dag en nacht iemand bij aanwezig moest zijn om de machines te smeren en van olie voorzien. Er werd haver en mosterd gezaaid. Maar het was in natte tijden een toer om de oogst weg te halen, daar er soms geen paard op lopen kon. Door de arbeider werd er wel goed verdiend. Er waren ook enkelen uit Rijssen die (het was in de mobilisatie van 1914-1918) een pannetje met eerpel (aardappels) meebrachten, want brood kreeg men toen niet genoeg.

Na enige jaren met wisselende opbrengsten, verkocht de heer Bakhuis de gronden aan het Rijk. Men liet de sloten verbreden en er werd twijg op gepoot. De twijg uit deze twijgwaarden, die na een paar jaar konden worden gekapt, gebruikte men aan de dijken voor de nieuwe polders. De twijg werd met

boten naar het moddervenne (van Koerselman Holterbroek was) vervoerd, waar ze aan grote mijten werd gezet, om dan later hun dienst aan de dijken te doen.

Zo is aan al die gronden, welke thans goede cultuurgronden zijn, een hele geschiedenis voorafgegaan. Wel de moeite waard om even op terug te zien.